

2018 • JULI

MARIËNBURG

JAAR 35 • 03

MAGAZINE

VAN EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN

ZANG EN ZORG IN DE ZIJP

MIS VOOR EN DOOR HET VOLK

AFRIKAANSE LEVENSFILOSOFIE UBUNTU

GELOOF OPNIEUW VERWOORDEN

DOOR DE GEEST GEDREVEN

AFSCHEID

DILIGO TE

INC

COL OF ON

MARIËNBURG MAGAZINE VAN
EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN
IS EEN UITGAVE VAN MARIËNBURG,
VERENIGING VAN KRITISCH
KATHOLIEKEN, EN VERSCHIJNT
VIJF MAAL PER JAAR. OVERNAME
VAN ARTIKELLEN IS TOEGESTAAN NA
OVERLEG MET DE REDACTIE.

© 2018 MARIËNBURG
ISSN1878-8734

WEBSITE

www.marienburgvereniging.nl

REDACTIE

eindredacteur: Arthur van Tongeren

redacteuren:

Leon Goertz

Adrie de Jong

Ad Krijnen

Leo Le Large

Jacques van Leeuwen

REDACTIE-SECRETARIAAT

Lidy Verdegaal

redactie@marienburgvereniging.nl

VORMGEVING

N-ything Design, Boxmeer

DRUK

Rekafa drukkers, Venlo

LIDMAATSCHAP / ABONNEMENT

Lidmaatschap van Mariënburg inclusief
abonnement op Mariënburg Magazine:

€ 35,- per jaar.

Abonnement zonder lidmaatschap:

€ 25,- per jaar.

Proefabonnement: 3 nr's voor € 15,-

Losse nummers: € 5,-

Aanmelden bij het secretariaat of via de
website.

IBAN: NL77 RABO 0329 9215 68

BIC-code: NLRABO2U

Mariënburg is ANBI erkend.

BESTUUR MARIËNBURG

Harrie van den Akker, voorzitter,
06-48590171

Julia van Wel, secretaris, 06-21294252

Ed Schreurs, lid, 0499-376480

Michel Besnard, lid, 040-2810073

Riet Bos, penningmeester, 06-43928591

bestuur@marienburgvereniging.nl

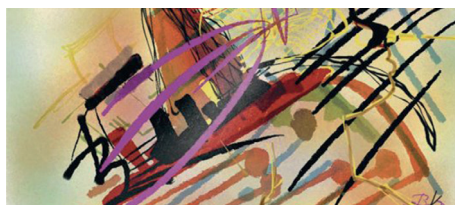
SECRETARIAAT

Het Fort 29

5581 AB Waalre

040-8442967

secretariaat@marienburgvereniging.nl

04

NEGEN STELLINGEN OVER
GELOOFSVERWOORDING

ARTIKEL: CHRIST IN DER GEGENWART

07

ALGEMENE LEDENVERGADERING IN
BEELD

JACQUES VAN LEEUWEN

08

DOOR DE GEEST GEDREVEN

LIDY VERDEGAAL

12

AFSCHEID

LEO LE LARGE

14

ALS HET VOLK DE MIS DOET

AD DE KEIJZER

17

ZANG EN ZORG

LEON GOERTZ

19

UBUNTU

RIA SCHOENMAKERS - VAN OSCH

EN DE COLUMNS

11 Erik Jurgens: Mea maxima culpa?

12 I.M. Leo Le Large

16 LLL: Rozenkrans

22 *Lezers schrijven...*: 'Being the change'

23 Leon Goertz: Veerkracht

24 Huub Schumacher: Geloof moet wel geloven blijven

Meld u aan voor:

'1000 stemmen zingen Oosterhuis' op **21 oktober** aanstaande.

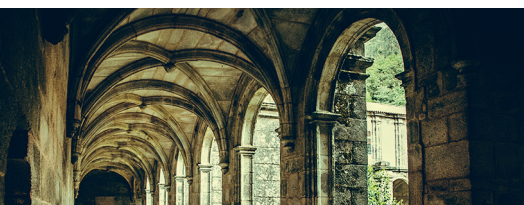
Kom luisteren naar *Het lied van de aarde* en de toespraak van Huub Oosterhuis, en zing na de pauze mee, vanuit de zaal of als zanger in het groot koor. Zie voor meer informatie ook het Terzijde rechts op deze pagina.

ONGEMAK- KELIJKE OPROEPEN

Op 4 april van dit jaar hield Bas Heijne zijn *Bergrede* in de Amersfoortse Bergkerk, waarvan een samenvatting in de *NRC* van 7/8 april. Ofschoon Heijne zichzelf niet-christelijk noemt, zei hij rake dingen over geloven. Hij ziet de *Bergrede* van Jezus niet zozeer als een opdracht die in een "vaag hiernamaals" beloofd zal worden, maar eerder als een existentiële aansporing. "Is het een verdienste als je liefhebt wie jou liefheeft?" Jezus, zegt Heijne, maant ons uit onze behaaglijke bubbel te komen en ons daadwerkelijk te bekommeren om anderen. Een mens is nooit méér mens dan wanneer hij in tegendraadse betrokkenheid de 'Ander' open tegemoet treedt. Dat ligt behoorlijk dichtbij de analyse van onze oud-voorzitter Erik Jurgens in het vorige nummer van *Mariënborg Magazine* over "rare mensen die zich christen mogen noemen" als zij een aantal geloofswaarheden onderschrijven. Jurgens stelde dat wij alleen navolgers van Jezus zijn als wij ons aan de *Bergrede* houden. Daarmee haalde onze Jurgens het dagblad *Trouw* van 28 mei. Waar Jurgens naar Peerke Donders uit de 19e eeuw verwees, zou ik gewone gelovigen van nu willen noemen die Syrische vluchtelingen helpen hier te integreren. Of die plastic mijden en zonnepanelen op hun dak leggen, uit bekommernis om onze aarde en hun kleinkinderen. Al weer 12 jaar geleden kwam de film *An Inconvenient Truth* van Al Gore uit, die de gevolgen van onze consumptiemaatschappij toonde en een oproep tot gedragsverandering inhield. Al zo'n 30 jaar geleden schreef Huub Oosterhuis het *Lied van de aarde* over de schepping en de wijze waarop de mens daarmee omspringt, over het verwelken van de aarde en het visioen van een nieuwe aarde, en over de rol van God bij dat alles, en tekende Tom Löwenthal voor de muziek. Omdat dat 'Lied' niets aan actualiteit heeft ingeboet, wordt het op 21 oktober in Eindhoven opnieuw ten gehore gebracht in een nieuwe 1000 Stemmen manifestatie: zie www.1000stemmen.nl/

TER- ZIJ- DE

U ziet: er zijn ongemakkelijke oproepen en aansporingen om in beweging te komen in overvloed....

- VERSPREID MARIËNBURG MAGAZINE ONDER UW FAMILIE, VRIENDEN EN KENNISSEN
- ALS LID KUNT U EENS EEN PROEFNUMMER LATEN TOESTUREN NAAR EEN BELANGSTELLEND
- GEEF EENS EEN ABONNEMENT CADEAU

Het volgende nummer verschijnt medio september 2018. Bijdragen uiterlijk 1 augustus aan het redactie-adres.

NEGEN

Christ in der Gegenwart is een onafhankelijk bovenregionaal katholiek weekblad, gericht op hervorming en met oecumenische oriëntatie. Het wordt uitgegeven door Verlag Herder (Freiburg im Breisgau, Duitsland) en wordt gefinancierd met inkomsten uit abonnementen en advertenties. De “Negen stellingen over geloofsverwoording” zijn van de hand van de redactie van dit tijdschrift. In deze editie van *Mariënborg Magazine* de eerste 4 stellingen, de rest van het artikel verschijnt in het septembernummer.

De Nederlandse vertaling is van de hand van Ad Krijnen, Bijbelcitataten zijn afkomstig uit de Naardense Bijbel.

STELLINGEN OVER GELOOFSVERWOORDING

Hoe kan het in de taal van nu gezegd worden?

De Kerk moet zich voortdurend in hoofd en leden hervormen. Augustinus eiste dit al. Martin Luther heeft 500 jaar geleden zijn stellingen openbaar gemaakt. Ook wij hebben zodanige voorstellen voor het geloofsleven, dat de christelijke boodschap de mensen met een modern levensperspectief bereikt.

DE REDACTIE VAN CHRIST IN DER GEGENWART.

STELLING 1: DE KERK HEEFT EEN TAALOFFENSIEF NODIG, NAAR BINNEN EN NAAR BUITEN

“Sinds het begin is er het spreken; dat spreken is God nabij” ... (JOH. 1, 1)

God en taal hangen ten nauwste samen. Het gaat om

woord-en-daad ineen. Door de woorden van de Kerk worden steeds minder mensen aangesproken. Dus is er minder God in de wereld. Juist de ambtsdragers moeten een taal vinden, die mensen van na de Verlichting in hun bestaan raakt. Dat moet tegelijk een taal zijn, die in brede kring gebruikt wordt en evenzeer begrepen kan worden door mensen van buiten het kerkelijke milieu. Daartoe moet de Kerk kampioen hertalen worden. Zij moet een zo diepgaand inzicht in haar traditie hebben, dat zij die niet alleen zonder verlies aan betekenis, maar ook met een winst aan zeggingskracht in onze tijd nieuw kan verwoorden. Zij moet tegelijk het niet langer houdbare (frasen die verdoezelen dat men het niet weet; formules die kapotgebeden zijn omdat zij geen inhoud hebben, geen belang en geen geestdrift; rituelen als lege rechtvaardigingen zonder inhoud of betekenis) wegdoen, als zij hetgeen bedoeld wordt niet aannemelijk kan maken in eigentijdse taal.

Het natuurwetenschappelijke paradigma met zijn steeds adembenemend nieuwe inzichten doordringt blijvend het leven, denken en voelen. Met de toename van het weten verandert ook de taal, het spreken. De mens moet zijn taal voortdurend verder ontwikkelen, ook in het religieuze domein. Hij heeft een antenne nodig om te bespeuren dat er verschillende gebieden en niveaus bestaan voor taal. Dat taal iets is dat leeft – en niet bestaat uit in steen gebeitelde volzinnen. Dat taal iets procesmatigs is – en niet star statisch. Dat taal alleen kracht ontwikkelt wanneer zij iets organisch is en slechts op die manier Gods adem wordt. Dat bijvoorbeeld de pure

informatie iets heel anders is dan een existentiële toespraak die bij de mens een verandering van zelfbegrip teweegbrengt. De Kerk moet mensen toerusten om te leren onderscheid te maken tussen theologische vragen en natuurwetenschappelijke of historische uitspraken, zodat zij opnieuw een gevoeligheid voor symbolen, beelden en verhalen kunnen ontwikkelen.

De wetenschappelijke theologie moet daar voorwerk voor verrichten. In plaats van alleen nog maar op een academisch meta-niveau met zichzelf of met andere wetenschappen op basis van detailweetjes van gedachten te wisselen, moet zij er eens goed over nadenken dat zij een wetenschap van geheel eigen soort is die de fundamenten moet verschaffen voor de taalvaardigheid van het geloof. Welke betekenis heeft taal? Welke taalprocessen zijn aflopende zaken? Hoe kunnen de centrale begrippen van het geloof (verrijzenis, persoon, geloof, zonde, verzoening, sacramenten) zo in taal ontsloten worden, dat zij een schat zijn voor leven en sterven en niet enkel maar een brij van lege woorden in de academische ivoren toren?

In het centrum van ieder kerkelijk handelen moet het begrijpen van de goddelijke boodschap staan. Deze moet de mensen helpen om toegang te krijgen tot de belangrijke vragen van het bestaan en zij moet antwoorden bieden, afhankelijk van de culturele begrippenwereld van ieder individu. Ook wat onzegbaar is, dient als zodanig overwogen en benoemd te worden.

STELLING 2: DE KERK MOET DUDELIJK MAKEN DAT DE BIJBEL GODS WOORD IN MENSENWOORD IS.

“Dan antwoordt de ENE Job .... en zegt: wie is dat die mijn raad verduistert met een betoog zonder iets te weten?” ... (JOB, 38, 1)

In alle domeinen van de Kerk, in eredienst, catechese en pastoraal, bij officiële gelegenheden en in privésituaties, dient een zodanig begrijpen van de Bijbel voorop te staan, dat rekening gehouden wordt met de verworvenheden van de wetenschap en met een verlicht wereldbeeld. Daarbij is het van belang de historisch-kritische exegese ernstig te nemen en werkelijk heel letterlijk te verwerken dat de Bijbel Gods woord in mensenwoord is. Dat betekent dat de Bijbel Gods Geest ademt, de boodschap doorgeeft van Zijn Liefde voor de mensen. Maar de bijbelse auteurs zijn schrijvers die componeren en corrigeren. Zij zeggen iets over God, Christus en de wereld in de woorden van hun tijd. Onze

ervaringshorizon is een andere: de scepsis van de moderne tijd en de twijfel horen daarbij. De bijbelse teksten krijgen meer gezag, als in de verkondiging duidelijk wordt dat afwijkende gezichtshoeken en tegenspraken geen leugens zijn, maar pogingen om de waarheid een gezicht te geven.

Voorts moet men ook in gedachten houden, dat vele inhoudelijke posities van de Bijbel en de geloofsbelijdenis ook uitkomsten zijn van theologische strijd en dat politieke en economische verschuivingen en gevechten om macht deze beïnvloedden. Een fundamentalistisch verstaan van de Heilige Schrift, een woord voor woord letterlijk nemen van haar teksten, staat gelijk met bijvoorbeeld het rigide verstaan van de Koran als men stelt dat ieder woord direct door God zo gedictieerd is. Het geloof kan in de moderne tijd slechts bestaan, als het met de vruchten van de Verlichting rekening houdt. Magische elementen zoals het voorstellen van de Bijbel als letterlijk woord van God dienen losgelaten te worden, evenals relikwieënverering en waanvoorstellingen van visionaire verschijningen. Tegelijkertijd moeten de gelovigen bereid zijn om zich te wijden aan moeizame studie van teksten. De Bijbel is meer dan de letter – maar zonder letter, woord en volzin verkommenen de zienswijze en de gave van inzicht. Meer Bijbel lezen betekent: meer de Bijbel bestuderen. In plaats van in de boekenkast hoort de Bijbel thuis op tafel – en op het beeldscherm.

STELLING 3: WIJ HEBBEN MEER GOD NODIG EN MINDER KERK.

“Ik zal er zijn, zoals ik er ben” ... (EXODUS 3, 14)

De zoektocht van de mens naar herkomst, betekenis en doel van zijn bestaan gaat ook in de moderne en postmoderne tijd verder. Wat de godsdiensten “God” noemen, is het archimedisch punt van deze zoektocht – zelfs als de taal niet bij machte is datgene te verwoorden wat God genoemd wordt. Daarom moet de Godsvraag centraal komen te staan. Wie of wat is God? Wat betekent persoon in deze samenhang? Welke betekenis hebben relationeel en procesmatig denken om God naderbij te komen?

Niemand heeft God ooit gezien, ook de vroomste mens niet. Daaraan herinneren het Johannesevangelie en de eerste Johannesbrief. Maar in het kerkelijk leven doet men vaak alsof predikant en toehoorders zouden weten wie God is, wat Hij wil en hoe Hij zal zijn. Volgens het boek Handelingen wist Paulus dit beter. Op de Areopagus van Athene ontdekte hij een altaar met het opschrift “voor een onkenbare god”

Het geloof kan in de moderne tijd slechts bestaan, als het met de vruchten van de Verlichting rekening houdt

(Hand 17, 23). Dat hadden de nadenkende, vrome lieden gereserveerd voor het geheim dat voor hen niet toegankelijk was. Voor deze onbekende God spreekt Paulus zich uit: de mensen zouden deze God moeten zoeken, “en misschien al tastend hem vinden, die toch al niet ver van ieder van ons is; want door hem leven wij en bewegen wij en zijn wij, zoals ook enkelen van de dichters bij u hebben gezegd: ‘uit hem immers zijn wij ook geboortig’” (Hand 17, 28). In het christendom is een nieuwe bezinning op de lofprijzing voor de onbekende God noodzakelijk. Alleen de onbekende God is God - naast deze geen goden. Als hulp staat de geloofszoekers de Gezalfde voor ogen, door de Kolossenbrief getekend als icoon van de onzichtbare, onbekende God: mystiek in plaats van mythe.

De kerken zijn te veel met zichzelf bezig. En de media berichten vooral over paus, bisschoppen, vrouwelijke bisschoppen van landskerken of prominente leken. Jezus heeft echter geen Kerk gesticht. Hij heeft nieuwsgierigen en lieden die met het bekende godsdienstige ontevreden waren, binnen zijn vriendschap met God gehaald. Christen-zijn is geen bezit, maar een moeizame, existentiële weg van het zoeken naar God in het voetspoor van Jezus Messias. Zonder de Kerk als instituut en gemeenschap, zonder de voorouders in het geloof bestaat er geen christelijke overlevering. Maar in de kern groeit het geloof van binnenuit. Een Kerk kan als vroedvrouw helpen bij het geboren worden van God in de mens. Baren moet de mens zelf. Het levensgeluk heet God, niet Kerk.

STELLING 4: EEN NIEUWE SENSIBILITEIT VOOR LITURGIE IS NODIG.

“Dagelijks volhardend en eendrachtig in het heiligdom hebben ze voedsel tot zich genomen, brood brekend van huis tot huis in jubel en in eenvoud van het hart” ... (HAND 2, 46)

Vieringen in de geloofsgemeenschap, preken, gezangen en de toediening van de sacramenten zijn vaak verschrikkelijk bloedeloos en afstotelijk oppervlakkig. Als liturgie de viering is van hetgeen geloofd wordt, duidt dit op een gebrek aan dat geloofde. De inhouden van het geloof moeten opnieuw ontsloten worden. Dan kan er meer ruimte gemaakt worden voor wat geloofd wordt. De zondagse eucharistie, het avondmaal, zijn teken van de tegenwoordigstelling van de opstanding van Jezus Messias. Iedere zondag is Pasen. Dat dient in de liturgische viering tot uitdrukking te komen. Ook experimentele liturgieën zijn noodzakelijk. Om de liturgie

moderner en meer eigentijds te maken is het evenwel niet voldoende om amateuristisch en goedkoop achter modieuze vormen aan te lopen. Het gaat veeleer om een actualisering die de waardigheid en de kerninhoud van de traditie op nieuwe manier recht doet.

Vele rituelen hebben te lijden onder routine. Het kan zijn dat het puur traditionele waardevol is voor mensen die nog maar zelden de eredienst meemaken. Dan zoeken zij bijvoorbeeld bij doop, eerste communie, vormsel of huwelijk wat zij van oudsher gewend zijn. Dat moet als feestelijk-folkloristisch toetje het familiefeest opsieren. Dit puur traditionalistisch ritualisme werkt dodelijk. Geloof kan niet zonder beweging. Daarom moet liturgie ongemakkelijk zijn als de menselijke onrust, opstandig als de hartstocht, luidruchtig als de wanhoop, stil als de verwachting, tegendraads als leven, lijden, dood en opwekking van Jezus de Messias. Er zijn erediensten nodig, waarin mensen kunnen leren aandachtig te zijn, zich te verwonderen, te bidden en vóór alles – werkelijk te vieren: tegenover de dood de opstanding, het eeuwige leven, de nieuwe schepping van de onsterfelijkheid te midden van de sterfelijkheid. Gods “ja” tegenover het leven dient in religie en sacrament weerspiegeld te worden in hart en hoofd, in de zintuigen, in de ziel – met de beste krachten van de kunst, de muziek, de poëzie en evenzeer met die van de wetenschappelijke verworvenheden van de huidige wereld.

De godsdienstig zoekende verlangt voor zichzelf bovendien naar een liturgie, die hem niet stevig insnoert binnen een collectieve ideologie van een gemeenschap. Hij zoekt voor zichzelf naar mogelijkheden om godsdienstig kleine excursies te maken, ruimte om te verwijlen, naar binnen te keren, te dromen, voor stil gebed in een enkel maar zwijgend aanwezig zijn voor God, voor het mysterie van de Eeuwige. De liturgie dient in haar verschillende vormen in de mens iets tot resoneren te brengen en mogelijkheden te bieden voor Godservaring. ●

In 1943 keurde Pius XII ook in onze Kerk voor bijbelstudie de historisch-kritische methode goed. Het concilie bekrachtigde dit besluit: de Bijbel, gelezen met wetenschapstheoretisch verantwoorde ogen, gaat vooraf aan en is gesteld boven het Leergezag (*Dei Verbum*, 10 en 12). Bij de exegeten en theologen heeft dit geleid tot genuanceerder woordgebruik. Daarom vertaal ik, hierbij ook stelling 2 volgend, de gebruikte algemene titel Christus waar dit wat verduidelijkt als Messias of Gezalfde.

dr Ad Krijnen

(DUITSE TEKST VERSCHENEN IN: *CHRIST IN DER GEGENWART*, JAARGANG 2017, NUMMER 44 ONDER DE TITEL “NEUN REFORMTHESEN. WIE SICH DER CHRISTLICHE GLAUBE ERNEUERN KANN”)

1 De voorzitter aan het woord.

2: v.l.n.r. Joost Koopmans osa, Harrie van den Akker en Erik Jurgens. De beide laatsten aandachtig luisterend naar het betoog van Joost.

1.

2.

3.

4.

6.

5.

ALGEMENE LEDEN *In beeld* VERGADERING

3: Erik geeft zijn commentaar met een kwinkslag en lokt de aanwezigen uit tot discussie.

4: Harrie van den Akker geeft zijn visie op de toekomst van de vereniging waarbij hij een tekst van Georgina Verbaan gebruikt: "Ik ben een los mens. Losse mensen zijn bang. Veel mensen zijn losse mensen tegenwoordig. Ze drijven maar wat. Geen idee wat ze tegen zullen komen..."

5: Harrie van den Akker krijgt het eerste exemplaar uitgereikt van het boek van Tom van den Beld over 35 jaar Mariënborg.

6: Met volle aandacht luisterende aanwezigen.

TEKST

LIDY VERDEGAAL

FOTO

MARIËNBURG

DOOR DE GEEST GEDREVEN

*De geschiedenis van Mariënburg van
1983 tot 2017*

INTERVIEW >

Drie jaar geleden, op 8 mei 2015, verscheen het boek *Het andere gezicht van de kerk, de Acht Mei Beweging 1985-2003*, van de hand van Tom van den Beld. Het bestuur van Mariënburg vond Tom bereid om daarna ook op te treden als chroniqueur van Mariënburg. Tom dook daarvoor opnieuw in de archieven van het KDC in Nijmegen, en sprak met tal van oud-bestuurders en mensen van het eerste uur. Het resultaat presenteerde hij op de Algemene Vergadering van 2018, het jaar waarin de vereniging 35 jaar bestaat. Alle leden hebben het met 30 foto's geïllustreerde en door Berne Media uitgegeven boek inmiddels ten geschenke ontvangen. Een interview met de auteur.

Tom, je hebt eerst drie jaar onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de Acht Mei Beweging en daarna drie jaar naar de geschiedenis van de Mariënburgvereniging, die 18 jaar lang, van 1985 tot 2003, naast elkaar hebben bestaan. Kun je iets zeggen over de overeenkomsten en verschillen?

“De overeenkomsten zijn dat het allebei progressieve organisaties zijn/waren, die kerkvernieuwing, modernisering en democratisering wilden, en dat ze allebei beslist binnen de

kerk wilden blijven.

Het verschil blijkt al uit de naam. De Acht Mei Beweging was in al haar doen en laten een actiegroep en Mariënburg een vereniging van verontrusten over de situatie in de Nederlandse kerkprovincie. De Acht Mei Beweging was ook geen vereniging, maar een koepel voor een bonte verzameling van ruim 100 vernieuwingsgezinde katholieke organisaties. En Mariënburg een homogeen gezelschap van toonaangevende progressieve katholieken, onder wie ook religieuzen en clerici van naam, als Walter Goddijn en Lau Bijl. Op één terrein waren ze ook een beetje elkaars concurrent: als het ging om het trekken van de aandacht van de bisschoppen. Acht Mei was daarbij in het voordeel, zij koos voor het luide protest via manifestaties, Mariënburg voor kalme tafelsprekken.”

Er waren altijd veel contacten tussen Mariënburg en de Acht Mei Beweging. Zijn er ook mensen die in allebei de organisaties actief zijn geweest?

“Mariënburg was vanaf het begin een van de participanten

van Acht Mei. Maar bij Acht Mei zaten de doeners, en bij Mariënborg de denkers. Ik ben in mijn onderzoek maar twee namen tegengekomen van mensen die zowel bij Mariënborg als bij Acht Mei tot het kader hoorden: Wies Stael-Merkx en zr. Antoinette van Pinxteren. Veel Acht Mei-ers werden pas na de opheffing in 2003 lid van Mariënborg. Het jaar 2004 is zodoende het enige jaar in de geschiedenis van de Mariënborgvereniging waarin het aantal leden is gestegen.”

Mariënborgers hadden dus niet veel met actievoeren. Hoe ging dat dan in de relatie tussen de twee organisaties?

“Mariënborg is altijd bang geweest dat de polarisatie zou verergeren door al te drieste acties vanuit de Acht Mei Beweging die het klimaat voor gesprekken met de bisschoppen zouden verzuren.

In haar vertegenwoordiging in het Acht Meibestuur en ook in de Acht Meicommissies voor internationale contacten, mensenrechten en oecumene had Mariënborg een matigende rol. Uit het archief blijkt dat er verschillende malen door het bestuur van Mariënborg op de rem is getrapt als Acht Mei naar hun idee uit de bocht dreigde te vliegen. Zoals bijvoorbeeld rond de beruchte kwestie van het ‘verkeerde’ tafelgebed.”

Mariënborg is opgericht met als hoofddoel het herstel van de communicatie tussen kerkleiding en basis. Lukte dat ook?

“Dat zich in het land een groep voraanstaande kritisch katholieken had verenigd kon de kerkleiding niet zomaar negeren. De oproep van Mariënborg in de startbrochure *Getuigen van de Geest die in ons leeft*, die in november 1983 verscheen, had veel aandacht getrokken in de pers en tot meer dan 4.000 adhesiebetuigingen geleid. Aartsbisschop Simonis was toen voorzitter van de bisschoppenconferentie en toonde

zich bereid tot een gesprek. Dat vond voor het eerst plaats in juni 1984. Daar kwam zoveel kritiek op de kerk op tafel dat Simonis het er maar moeilijk mee had. Toen een paar maanden later Mariënborg bij de Bisschoppenconferentie (BC) meldde het predicaat Katholieke Vereniging te willen gaan voeren gaf de BC de daarvoor benodigde verklaring niet af, met als argument “ernstige theologische bezwaren van de kerkleiding” tegen de inhoud van de brochure *Getuigen van de geest die in ons leeft*. Simonis, inmiddels kardinaal, heeft na aandringen van Mariënborg die bezwaren ook schriftelijk uiteengezet. Die brief heb ik in zijn geheel in het boek opgenomen, omdat die de tegenstellingen tussen de bisschoppen en Mariënborg precies weergeeft. En die tegenstellingen bleken eigenlijk al vanaf het begin onoverbrugbaar. Daarna zijn er behalve met Simonis nog wel gesprekken geweest met afzonderlijke bisschoppen. Vooral Mgr. Bär van Rotterdam bleek bereid tot gesprekken met de afgevaardigden van Mariënborg in Zuid-Holland, maar de meerderheid van de bisschoppen deed niet mee. In latere jaren ging het steeds zo dat het bestuur van Mariënborg brieven schreef aan de BC als het dat nodig achtte. Maar communicatie was dat niet meer, die brieven werden meestal niet beantwoord.”

Tom van den Beld thuis, 17 april 2018.

FOTO

MARIËNBURG

Wij kunnen als vereniging ook nog vruchtbare jaren hebben als we activiteiten weten te vinden die jongeren stimuleren om over religie en zingeving na te denken

Bij Acht Mei hebben die gesprekken met de bisschoppen feitelijk niets opgeleverd, was de conclusie uit je vorige onderzoek. Hoe is dat bij Mariënburg?

“Bij Mariënburg is dat niet anders. De gesprekken hebben althans niet geleid tot veranderingen van opvattingen bij de bisschoppen. Dat was natuurlijk frustrerend. De in 1995 aangetreden nieuwe voorzitter Marion Corvers wilde de vereniging dan ook omvormen van een protestgroep tegen de kerkleiding naar een beweging van geloofsverdieping. Maar er waren nog velen in de afdelingen die wilden vasthouden

aan datgene waar Mariënburg naar hun mening voor was opgericht: vernieuwing van de structuren van de kerk.”

Uit je onderzoek blijkt dat Mariënburg daarna nog jarenlang brieven aan de bisschoppen is blijven schrijven. Jijzelf hebt dat als bestuurssecretaris toch ook nog gedaan?

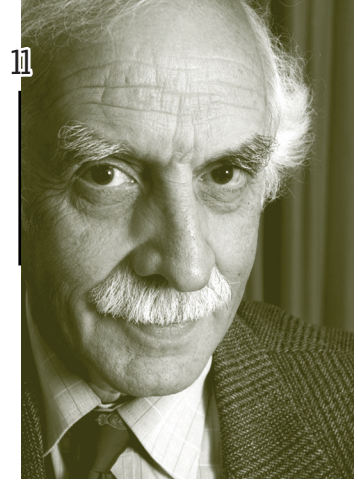
“Ik heb toen ik in het bestuur zat van 2010 tot 2016 inderdaad zelf ook nog vier brieven aan de bisschoppen geschreven. Terwijl de koers van de vereniging dus al jaren verlegd was van kerkvernieuwing naar geloofsvernieuwing en -verdieping. Maar die behoefte om te ageren tegen zorgelijke acties van kerkelijke gezagsdragers zit Mariënburgers nu eenmaal in de genen. Ik verwacht dat Mariënburg ook in de toekomst die functie van luis in de pels van kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders niet zal opgeven.”

Dat je over de toekomst spreekt brengt me op nog een ander verschil tussen de Acht Mei Beweging en Mariënburg: Acht Mei is al 15 jaar geleden opgeheven.

“Zo rond de eeuwwisseling was in beide organisaties het elan verdwenen. Toen bij Acht Mei participanten afhaakten en het moeilijk werd om nieuwe bestuursleden en mensen voor commissies te vinden besloot men te stoppen. Uit het archief blijkt dat er ook binnen Mariënburg al sinds 1995 werd gesproken over opheffing. Reden was dat de vele pogingen om nieuwe leden te werven nauwelijks iets opleverden. In de tien jaar tussen 1990 en 2000 liep het ledenaantal terug van ruim 6.000 naar 4.000. Maar er was een trouwe kern die gewoon door wilde. In december 2006 kwam er ineens leven in de brouwerij. Tammo ten Berge en Jan Langelaan presenteerden de notitie *Mariënburg als platform*, die door twaalf leden was ondertekend. Daarin werd voorgesteld dat Mariënburg een platform zou opbouwen voor onderling beraad. Maar het bestuur bleek niets te voelen voor zo'n 'activistische' opzet. Toen op de Algemene Ledenvergadering van 2008 Erik Jurgens aantrad als nieuwe voorzitter en hij als voorwaarde stelde dat naast de zittende bestuursleden ook Tammo ten Berge en Henk Baars, beide groot voorstander van de platformgedachte, in het bestuur zouden plaatsnemen, trad het bestuur collectief af. Het nieuwe bestuur timmerde vervolgens flink aan de weg, met diverse nieuwe projecten. Maar ook dat leidde niet tot nieuwe aanwas van jongeren. Op grond daarvan stel ik vast dat zowel Acht Mei als Mariënburg een generatiegebonden verschijnsel zijn.”

Presentatie van het boek op de Algemene Vergadering 14 april 2018 Utrecht

ERIK JURGENS

MEA MAXIMA CULPA?

Door het huidige bestuur wordt weer veel gedaan om jongere leden te werven. Hoe kijk jij daar tegen aan?

“Ik vind het natuurlijk te prijzen dat dit bestuur het opnieuw probeert. Maar vaststaat dat de generatie na ons alle interesse in het instituut kerk verloren heeft. De generatie daaronder, de dertigers en veertigers, hebben deels weer wel belangstelling voor zingeving en rituelen, maar niet voor een vereniging zoals Mariënborg, misschien op een enkeling na. Mariënborgers zijn en blijven nu eenmaal kerkmensen. Wat trouwens niet wil zeggen dat Mariënborgers niets kunnen betekenen voor jongeren. In de Credocommissie zijn we bezig met een boekje dat uitdrukkelijk ook gericht is op die generatie, wij denken hen waardevolle zaken over het christelijk geloof mee te kunnen geven. Het wordt een soort meditatieboekje voor modern geloven. Wij kunnen als vereniging ook nog vruchtbare jaren hebben als we activiteiten weten te vinden die jongeren stimuleren om over religie en zingeving na te denken, zonder dat zij zich bij ons aansluiten. Dat kan ook door samenwerking te zoeken met andere organisaties, die wel jongeren in hun gelederen hebben. Misschien moeten we ook wel toe naar een heel ander magazine en dat samen met derden uitgeven.” •

> INTERVIEW •

Het wil er bij mij niet in, die allergrootste schuld. Niet omdat onze koningin tegenwoordig zo heet (dat ook nog). Maar gewoon omdat ik het niet zo voel.

Waarom die schuldbelijdenis aan het begin van elke mis? Ik zou ernstig hebben gezondigd in gedachte, woord en daad – en wel door mijn allergrootste schuld. Toe maar. In de oude Latijnse *confiteor* beleden we dit niet alleen aan de almachtige God, maar ook aan de zalige (er stond *beata*) Maria altijd maagd – zij had dus niet gezondigd – de zalige aartsengel Michael (een zalige engel?), de zalige Johannes de Doper, de heilige (er staat daar *sanctus*) apostelen Petrus en Paulus, aan alle heiligen, en aan “U broeders” (van “zusters” geen sprake). Dat laatste omdat het eigenlijk de priester was die dit opzei. Hij moest schuld belijden voordat hij het misoffer mocht opdragen.

Maar wij moesten het meebidden, tegenwoordig nog steeds, in zeer verkorte vorm, maar toch. Waarom moesten we ons voor de hemelse heerscharen zo vernederen? Ik heb het destijds als puber al vertikt, nu nog steeds. Dat opgedrongen schuldbesef zit helaas diep in het christendom. Zijn wij niet door de ‘zondeval’ van Eva en Adam de oorzaak dat Gods Zoon moest afdalen en het kruisoffer moest brengen? Zo werd het ons verteld. We waren erfzondig. Ik vond dat onrechtvaardig. Kon ik toch niet helpen? Heeft ook weinig met Rabbi Jesjoea te maken, meer met rabbi Saulus, die Paulus werd. Rabbi J. had de mensen lief.

En de kerk deed er een schepje bovenop: “Wie zegt dat de overtreding van Adam alleen hem, en niet zijn nakomelingen, schade zal berokkenen... die zij verdoemd (*anathema sit*)” (tekst van het Concilie van Trente, 1545-1563). Tjonge, tjonge. Had Trente aan Rabbi P. en aan Augustinus te danken.

Daar zit dus de oorzaak van die maxima culpa. Weliswaar is door ons doopsel die erfzonde afgewassen (vandaar dat die schuldbekentenis ook aan Johannes de Doper gericht was), maar zondige wezens zijn we. Ons ‘menselijk tekort’ is natuurlijk onmiskenbaar. Daar worstelen we met z’n allen mee, niemand is volmaakt, sommigen maken het zelfs heel bont. Maar dat ik elke week weer mijn maxima culpa moet bekennen is dwaas. Wat heb ik de afgelopen week in godsnaam voor ergs gedaan?

Dat sombere, schuldbeladen christendom, dat zij verdoemd!

Rabbi J. kwam een goede boodschap verkondigen over naastenliefde. Dat had hij in de Tenach, de Joodse bijbel, gelezen. Het gold zelfs voor de vreemdeling “hebt dan ook gij de zwerver-te-gast lief, want zwervers-te-gast zijt ge geweest in het land van Egypte” (Deuteronomium 10:19, vert. Naardense Bijbel). In de Bergrede verkondigde hij een boodschap van hoop en blijmoedigheid, van inzet voor je naaste.

Een positief verhaal, eerder een *mea maxima spes*, mijn allergrootste hoop. Niet een gedompeld-zijn in schuld. Calvijn heeft dit laatste nog verzaagd door te verkondigen dat wij uit onszelf totaal niet in staat zijn om het goede te doen. Alleen het kwade. En het goede alleen bij de genade Gods. Gruwelijk, zo’n Godsbeeld.

CO
LU
MN.

FOTO

FAMILIE LE LARGE

IN MEMORIAM

LEO LE LARGE †

(1933 – 2018)

Op de avond van 22 mei is Leo in Eindhoven overleden, na een ziekbed van bijna een jaar. Op 28 mei deden zeer velen hem uitgeleide tijdens een ingetogen, toegewijde viering in Geldrop.

Leo behoorde al vele jaren tot onze redactie. Zijn eerste artikel verscheen in september 2010, over de toen nieuwe gemeenschap SOVE in Eindhoven. Daar ging al een inwerkperiode aan vooraf. Acht jaar lang schreef hij diepgaande beschouwingen, impressionistische portretten van mensen en ontwikkelingen, speelse en bij tijden ook nostalgische columns.

Zoals vele jongens van zijn generatie was hij in de ban geraakt van de hoge idealen van onze kerk in haar beste momenten. Die bleven richtsnoer tot zijn dood, in telkens evoluerende en verder rijpende gestalten. Zijn kerk ging gebeuren in het mensenhart. Met name het post-conciliaire nieuwere theologische denken bepaalde zijn levenskeuzen. Aan deze lijn hield hij, vanaf 1974 in verbondenheid met zijn vrouw Nolly Fooij, consequent vast bij zijn werk en vrijwilligerstaken.

In onze redactie bleek hij een gedreven, artistiek begaafde en rusteloze werker aan wat hij zag als zijn taak in de wijngaard. Daar ging hij horen bij de werkers van het elfde uur. Aan de hiernaast staande impressionistische overweging over wat afscheid wel en niet kan of moet zijn schreef hij tot een paar weken voor zijn dood, geholpen door zijn dochter Esther – want zelf typen ging niet meer. Tussen de regels staan zijn eigen ervaringen te lezen. Maar al die jaren verschenen artikelen van zijn vaardige hand. Vaak ook was hij actief bij de keuze van de juiste foto's of andere visuele aspecten. Zelf beeldde hij zijn ervaren werkelijkheid uit in vele schilderijen. Een gedreven man: steeds waakzaam dat alle redactieleden hun inbreng zouden hebben, dat niemand in de verdrukking zou geraken.

Tot de noodlottige mededeling kwam. Die overviel hem. Maar binnen korte tijd hernam hij zich. Hij bereikte de vrede van de mens die het noodzakelijke in vrijheid tot eigen keuze maakt. Niet gering. Een grote gave. Dat schiep veel ruimte voor zijn huisgenoten en bezoekers. En voor hemzelf. In die vrede moge hij rusten. Bedankt, Leo!

DE REDACTIE.

A
F
S
C
H
E
I
D

Afscheid

In 1960 was ik pater-assistent in de Amsterdamse parochie De Liefde, waar later de Nieuwe Liefde een plek vond. In die tijd werd bij een ongeluk naast politie en ambulance ook een priester gevraagd. Ik liep nog in het zwart en kwam bij het ongeluk. Een druilerige ochtend, een grote kring toeschouwers – spookachtig – met in het midden de vrachtwagen die een meisje van veertien jaar overreden had. Het ambulancepersoneel legde haar in de wagen op haar buik. Ik heb haar toen omgedraaid om haar de ziekenzalving te geven. Later die dag kreeg ik contact met haar vader, die mij bedankte voor de laatste hulp die ik gegeven had in deze noodlottige situatie. En dat bedanken bleef hij ook lange tijd doen bij de jaarwisseling. Ik koester dit nog altijd als een bijzonder afscheid.

ELKE MENS IS UNIEK Dit staat in schril contrast met het afscheid van een buurtgenoot. Hij was opgebaard in een klein uitvaartcentrum en een handvol mensen was aanwezig. Iedereen zat daar in een wat ongemakkelijke stilte. Niemand zei iets, tot een schoonzoon van de man vroeg: “Weet iemand nog een anekdote?” Op mij komt dat over als een kwalijk afscheid. Elke mens heeft meer verdiend. Iedere mens is de moeite waard, hoe hij of zij ook geleefd heeft. In de oude theologie heeft de kerk al geprobeerd daar vorm aan te geven. In een encycliek heeft paus Johannes Paulus II schoorvoetend toegegeven dat hij de evolutie niet kan negeren, maar God heeft het laatste woord door in elk nieuw kind een ziel te scheppen. Een vraagje: kinderloze echt)paren laten embryo’s in ziekenhuizen voor hen prepareren, reserve-embryo’s gaan in de diepvries. Wat vindt de oude theologie daar van, van God en die zielen in de diepvries? Een nieuwe visie van onder andere Roger Lenaers plaatst ons in de natuur, er is maar één werkelijkheid. Iedere mens is een deel van de evolutie. We krijgen het leven en geven het weer door. We zijn een deel van een ketting en we zijn allemaal uniek. De visie van Lenaers verbreedt dat.

AFSCHEID Afscheid in een parochiekerk is tegenwoordig vaak moeilijk. De liturgie is in beton gegoten, er is nauwelijks plaats voor persoonlijke inbreng. Jammer, want een kerk is een bijzondere plaats, alleen al als gebouw. Er is ruimte voor muziek, een pastor kan hulp bieden met teksten als hij dat zou willen. Maar de onwil van de pastoor, de teksten die al jarenlang op de achterste bank klaarliggen, drijven mensen de kerk uit. Dan gaan nabestaanden zelf een afscheidsdienst maken. Dat lukt dan meestal nog wel, maar soms ook is het een vertoning van dia’s van vakanties, of zelfs carnavalsfeesten. De vraag is of de overledene zo voldoende recht

wordt gedaan. Iedere mens is de moeite waard, gelovig of ongelovig.

GELOOF In kerkelijke vieringen wordt onverminderd – zonder enige twijfel – vastgehouden aan het hiernamaals. Wel mooi, maar in deze tijd wordt er over het hiernamaals wel degelijk getwijfeld. Wanneer het overlijden in een ziekenhuis plaatsvindt, biedt het pastorale team vaak een ziekenzalving aan. De plaatselijke parochie waarschuwt vervolgens dat die niet geldig is. Door oudere mensen worden er nog veel missen besteld die de overledene in het hiernamaals hulp moeten bieden. Dat is een eeuwenoude gewoonte. Een voorvader van mij uit de 17e eeuw, bestelde in zijn testament maar liefst tachtig heilige missen bij de kerk van Saint-Jacques in Parijs. Ook in ons land blijft deze traditie bestaan en zie je, bijvoorbeeld bij jaardiensten, groepjes jongeren ongelukkig kijkend in de kerk zitten bij de herdenking van een grootouder.

EUTHANASIE Bij het afscheid is de laatste tijd ook de mogelijkheid van euthanasie gekomen. Bij niet te verdragen leed, dat door twee artsen wordt geconstateerd, kan om euthanasie gevraagd worden. Een dappere keuze van de patiënt, waarbij niet vergeten mag worden dat ook de arts voor een keuze staat en het er niet gemakkelijk mee heeft. Als de pastoor hier ook maar enige lucht van krijgt, gaat de deur van de kerk op slot; geen uitvaart in de kerk na een zelfgekozen dood. Tegenwoordig wordt het sterven verlicht met medicijnen (vooral morfine) en een goed bed – meestal een opblaasbed is momenteel mijn ervaring.

TEN SLOTTE Vroeger was het kerkhof de laatste rustplaats van de overledene, maar het klassieke kerkhof begint steeds minder mensen te trekken. Bij het afscheid ging de priester die in de viering was voorgegaan mee naar het kerkhof. Het graf was een gemakkelijke plek om de gestorvene te herdenken. Tegenwoordig wint crematie steeds meer terrein, ondanks dat de kerk dit voor het Tweede Vaticaans Concilie als heidens beschouwde. Het uitstrooien van de as kan met een klein ritueel gebeuren en er kan een herdenkplaats gemarkeerd worden. Nieuw is het teraardebestellen van een dierbare op een natuurbegraafplaats. Heel bijzonder om vooraf een geschikte plek in een bos of op een landgoed te kiezen, met mooi uitzicht op de ondergaande zon. Hilarisch wanneer na de begrafenis dan blijkt dat de overledene verkeerd om ligt. ●

ALS HET VOLK DE MIS DOET

In de officiële kerkelijke documenten die de afgelopen jaren in de katholieke kerk over liturgie zijn verschenen, lezen we dat de tijd van vernieuwing en experiment voorbij is. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft een nieuw canoniek wetboek opgeleverd, een nieuwe Katechismus, drie edities van het Romeins Missaal, kortom: waartoe nog experimenteren en vernieuwen als alles wat wijziging behoefde nu toch officieel is vastgelegd? De vraag is: wat leg je vast als het over liturgie gaat en wat niet? Misschien is het meest eigene waar het in liturgie om draait juist op geen enkel moment vast te leggen in missaal noch wetboek. Het eigene van liturgie is, dat niemand vat kan krijgen op wat zij uitwerkt in het verstand, het hart en de ziel van degenen die liturgie vieren. Je kunt alles voorbereiden, je kunt blijven studeren op hoe de riten voltrokken moeten worden, maar wat je niet kunt voorbereiden of leren, is of dat wat de rite beoogt ook werkelijk voltrokken wordt aan de voltrekkers ervan. In deze wijze van denken is liturgie een gebeuren dat de deelnemers tot besef, tot inzicht wil brengen. Wie aan liturgische riten deelneemt, komt tot een bewustzijn dat hij of zij eerst niet had, en ziet dezelfde dingen anders dan voorheen. Dat gaat niet zomaar, dat vraagt om een houding die het best gekarakteriseerd kan worden met 'ontvankelijkheid'. Laat een voorbeeld voor zichzelf spreken.

In een van de openingsriten van de eucharistie worden wij aangespoord onze tekorten te erkennen – met een moralis-

Wie aan liturgische riten deelneemt, komt tot een bewustzijn dat hij of zij eerst niet had, en ziet dezelfde dingen anders dan voorheen

tische naam ten onrechte ‘schuldbelijdenis’ genaamd – “dat wij geschikt zijn om de heilige geheimen te voltrekken”, aldus de oproep van de voorganger. Wij zijn ongeschikt, niet omdat we iets verkeerd hebben gedaán in de morele zin, maar omdat we dat zĳn in existentiële zin. Heilige geheimen voltrekken, in het Latijn: *celebrare*, vraagt om een innerlijke houding van ontvangen die ons niet van nature eigen is. Daarvan zullen we ons bewust moeten worden en daartoe erkennen wij ons tekort dat we nu eenmaal met ons meedragen omdat we mens zijn. Wie van ons is geschikt, dus in staat het mysterie als mysterie te ontvangen in plaats van het te begrijpen, te verklappen of te verklaren?

Bovenstaande zin uit het Romeins Missaal spreekt van *celebrare*, celebreren, dat ik vertaal met ‘voltrekken’. Dat het missaal dit werkwoord hier gebruikt, geeft ons te denken. Wie is het onderwerp daarvan? Hier is duidelijk dat het gaat om ‘ons’ – wij worden aangesproken aan het begin van de oproep met ‘zusters en broeders’. Wij zijn degenen die celebreren, die ‘de mis doen’ om het met woorden van vroeger te zeggen. ‘Wij’ heeft in een bijbels-liturgische context altijd de naam ‘volk van God’, en dat is veelzeggend. Dit volk van God viert liturgie, is het onderwerp ervan. Hoe moeten we ons dit voorstellen als in ons gangbare spraakgebruik de priester degene is die de mis doet?

PARTICIPATIO ACTUOSA Om ons hiervan een goed beeld te kunnen vormen, roep ik in herinnering hoe vijftig jaar geleden in het eerste document van Vaticanum II (1962-1965) de term *participatio actuosa*, ‘werkelijke deelneming’, herhaaldelijk werd gebruikt. Vaticanum II wilde dat er werk gemaakt werd van *participatio actuosa* van het volk van God. Liturgie zou een viering van het volk moeten worden, iets wat tot dan toe niet het geval was. In de jaren zestig van de vorige eeuw wordt *participatio actuosa* ingevuld op de manier die voor de hand lag. Wie ‘vierde’ toen de eucharistie? Dat was de clerus, bestaande uit priesters, diakens en subdiakens. Zij waren de voltrekkers van het ritueel en hadden de centrale plaats binnen de gemeenschap: vooraan op het priesterkoor waar alle aandacht op gericht was. Het

volk had zijn plaats in de kerk en woonde de mis bij, ‘hoorde’ de mis. Het koor had een eigen plek achterin boven bij het orgel, of voorin bij/achter/naast het priesterkoor. Voor de goede orde is het goed dat we ons realiseren dat het koor veel zong en soms zongen de mensen in de kerk mee. Maar wat koor en mensen deden, was geen eucharistievieren. Zij zongen weliswaar de vaste en

wisselende gezangen maar dat was liturgisch ‘niet geldig’, want ook al zong het koor het gloria, de priester moest deze tekst onder het zingen nog wel voor zichzelf zeggen, want anders ‘gold’ het niet. De enige voltrekker van de mis was de priester, en bij plechtige gelegenheden assisteerden hem de diakens en subdiaken. De rite voorzag weliswaar in rituele dialogen, maar deze werden plaatsvervangend voor het volk door misdienaars of acolieten gedaan. We mogen constateren dat zingen in de jaren zestig een muzikale opvulling was tijdens de mis.

ACTIEVE OF WERKELIJKE DEELNAME? Het ligt dan voor de hand om na Vaticanum II *participatio actuosa* in te vullen als een actief meedoen met iets wat daarvoor niet mocht. Meedoen is dan mee-zingen met het koor en mee-bidden met de priester. Maar koor en priester bleven zo wel de feitelijke (*actuosa!*) participanten aan de rite. Het volk deed slechts met hen mee. Het werken aan *participatio actuosa* heeft tot resultaat gehad dat de priesterkoren zijn verbouwd en steeds meer een podium zijn geworden als een ‘tegenover’ ten opzichte van de mensen die ervoor of eromheen zitten in de kerkzaal. Deze inrichting van de ruimte kan alleen maar leiden tot een mee-doen van het volk in de zaal met wat er op het podium gebeurt. De vraag is nu of Vaticanum II dat voor ogen heeft gehad toen het de term *participatio actuosa* lanceerde. Ook de concilievaders wisten natuurlijk niet wat dat in zou moeten houden, maar zij wisten wel dat *activa* en *actuosa* niet hetzelfde waren. Actief participeren staat tegenover passief participeren en blijkbaar was dat niet het onderscheidend moment. *Actuosa* hield echter in: werkelijk, feitelijk.

Een paar teksten bevestigen de ‘feitelijke’ rol van het volk als celebrant. De eerste is een vers uit de eerste brief van Petrus: “U bent een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap, een heilige natie, Gods eigen volk” (1 Petrus 2,9). Dit vers ligt ten grondslag aan katechismusartikel 1141 waaruit wij citeren: “De vierende geloofsgemeenschap is de gemeenschap van de gedoopten die door de wedergeboorte en zalving van de heilige Geest tot een geestelijke woonstede en een heilig priesterschap gewijd zijn om geestelijke offers op te dragen.” En even verder laat de eerste regel van katechismusartikel 1144 er geen misverstand over bestaan: “In de viering van de sacramenten is dus de hele gemeenschap ‘liturg.’” Veel kerkgangers zullen zich niet bewust zijn van het feit dat zij als volk van God de celebrant van de viering zijn. Wat Vaticanum II ons aanreikt, vraagt dan ook om bezinning en vorming. De impact van *participatio actuosa* is enorm en heeft gevolgen voor de attitude van de priester, en mutatis mutandis ook voor elke andere voorganger in de liturgie. De priester – waarom zou dit een ongehuwde man moeten

FOTO
STOCK

zijn? – zal beseffen dat hij of zij een dienende taak vervult die een afgeleide is van wat katechismusartikel 1143 het “gemeenschappelijk priesterschap van de gelovigen” noemt. Dan zal zij of hij als voorganger onzichtbaar zijn om het het volk mogelijk te maken zich voor Gods gelaat te plaatsen – “om recht voor God te staan”, zingt Oosterhuis in *Zomaar een dak*.

LITURGIE GEVIERT VOOR, MET OF DOOR HET VOLK VAN GOD?

Wij waren er in de jaren zestig van de vorige eeuw van overtuigd dat het onze opdracht was participatio actiosa in ons dienstverlenend liturgisch werk als speerpunt van beleid te moeten maken: liturgie werd niet opgedragen door een priester vóór het volk, maar moest gevierd worden door een priester mét het volk. Onze invulling daarvan blijkt nu, na vijftig jaar, te mager te zijn geweest. We hadden geen oog

Een paar teksten bevestigen de ‘feitelijke’ rol van het volk als celebrant

ROZENKRANS

Het moet wat paniek hebben gegeven. Het potje met steentjes viel om. Dat gebeurde vaker bij de kluisenaars in de tweede en derde eeuw. Om af te meten hoe vaak ze hun gebeden hadden gedaan telden ze dat af met steentjes. Tot iemand op het simpele idee kwam om de steentjes als een ketting aan elkaar te rijgen. Vroom en toch slim. Het gebedssnoer was geboren. Bij christenen werd het de rozenkrans. Vijftig kralen het rozenhoedje, de hele honderdvijftig voor de rozenkrans.

Niemand kwam er trouwens vanaf. Als je dood was, baden ze de rozenkrans op de vooravond van de uitvaart en wikkelden ze het snoer om je handen, je kon geen kant meer uit. Bijzonder is het wanneer je een rozenkrans hebt met pitjes die de paus zou hebben uitgespuugd.

Moslims kennen ook een gebedssnoer. Overal zie je oudere moslims met hun gebedssnoer met dertig kralen om daarmee de titels van Allah te prevelen. Zij kennen niet de kracht van Christoffel in de auto, maar hun gebedssnoer is minstens even sterk: aan de spiegel hangen en je bent gered.

En wat zie je nu? In auto's van jonge getatoeëerde kale mannen hangt de rozenkrans aan de spiegel. Een begin van een nieuwe kruistocht?

voor het volk als enige ‘actant’ naast God, wij voelden ons geroepen het volk actief te maken door hun te leren *mee* te doen. Wij hebben *actiosa* als *té activa* begrepen: als een actief méédoen – met voorgangers, méézingen – met het koor, méébieden – met wie voorbad. Wat wij toen niet beseften (misschien moet ik zeggen: wat wij toen nog niet konden beseffen) was dat het volk niet geleerd en gemotiveerd moest worden om mee te doen, maar om daadwerkelijk te doen. Het volk zou feitelijk moeten participeren, niet aan wat voorgangers, in de brede zin bedoeld, doen, maar aan de voltrekking van de rite zelf. Nu kunnen we zeggen: We hebben een liturgie die gevierd werd *voor* het volk eerst omgevormd tot een liturgie die gevierd werd *met* het volk. Staan we dan nu, vijftig jaar later, niet voor de taak om de liturgie opnieuw om te vormen, maar nu in een viering *door* het volk? Een liturgie waarin niet het volk met de voorganger meebid, maar de voorganger met het volk. Misschien is het voor een kameel gemakkelijker door het oog van een naald te gaan dan voor een koor om niet zelf te zingen, maar met het volk mee te gaan. ●

ZANG EN ZORG

EKKLESIA DE ZIJP IN ARNHEM DÓET
HET GEWOON

© Ekklesia De Zijp

De moeder die zingend haar baby verzorgt, een bouwvakker die muzikale arbeidsvitaminen in zich opzuigt, de colonne zingende wandelaars die met veel tamtam de pas erin houdt. Eindeloos zijn de situaties waar de mens zich laaft aan zang en muziek. Het is een levensbehoefte. Op een bijzondere wijze ook voor Moniek Siermann.

In de prachtige neogotische kapel van het voormalig Elisabeth-gasthuis te Arnhem ontmoet ik haar. Hoe is ze hier terecht gekomen? Dat ging langs een paar duidelijke keuzen in haar leven. De geboren Amsterdamse (1965) groeide op in Nieuwegein, waar ze in het kinderkoor van de Nicolaaskerk al snel ontdekte hoeveel plezier ze aan zingen beleefde. Na de middelbare

opleiding ging ze naar de HTS in Enschede om informatica te studeren. In het jongerenkoor van de parochie kwam ook daar haar liefde voor zang aan haar trekken. Tevens speelde deken Ties van 't Erve een stimulerende rol in haar geloofsbeleving. Nieuwsgierig als ze is, wil ze meer over het geloof weten. Na haar technische opleiding schakelt ze in 1987 door naar de theologische kant en begint ze de pastorale opleiding aan de Katholieke Theologische Hogeschool te Amsterdam. Piet van

Hooijdonk en Ruud Huysmans behoren daar tot het team van inspirerende docenten.

Tijdens de pastorale opleiding verhuist ze met haar man Sjaak Damen naar Arnhem. Een mooi toeval is dat Ties van 't Erve daar inmiddels deken geworden is. Mede door hem krijgt ze alle ruimte om zich in het basispastoraat in te werken. Inmiddels is haar gezin verrijkt met drie zonen. Daarom ligt het voor de hand dat ze zich voornamelijk met jongerenverenigingen bezighoudt. Als vervolg daarop krijgt ze in 2000 in het dekenaat het jongerenpastoraat in brede zin op haar schouder. Dat was ook toen al een moeizame bezigheid. Want de tijd dat vanuit de parochie van alles voor de jeugd geregeld werd om haar bezig te houden en te begeleiden naar volwassenheid, was toen al voorbij. De jongeren waren intussen al uitgewaaid naar andere verbanden en hadden over het algemeen geen boodschap meer aan de kerkelijke kaders.

DE ZORG IN Moniek is toe aan een nieuwe uitdaging. Die zoekt ze in de richting van de zorg. Na een klinisch pastorale vorming in het Radboudziekenhuis te Nijmegen, wordt ze lid van het team Geestelijke Verzorging in het ziekenhuis Rijnstate te Arnhem. Dit is een kerkelijke aanstelling, waardoor ze als pastoraal werkster gebonden is aan de bisdommelijke voorschriften. Daardoor wordt het spitsroeden lopen over wat ze als pastor en geestelijk begeleider mag en dat wat in sommige gevallen echt vanuit haar overtuiging moet gebeuren. Dit brengt de nodige spanning met zich mee, vooral rond de bediening van de sacramenten, waaronder de ziekenzalving. Ja, ze heeft zich doorgaans netjes aan de regels gehouden, en de paters van Mill-Hill

FOTO

LILIANE VAN HELDEN

in Oosterbeek waren bereid om present te zijn wanneer een zieke of zijn familie de voorkeur gaf aan een priester. Ze houdt er niet van om dingen op de spits te drijven als het ook anders kan. Een ander punt is, dat het bisdom graag ziet dat men zich alleen met katholieke patiënten bezighoudt. Maar in een modern ziekenhuis werkt dit niet zo. Als pastor verdeel je met de collega's van de geestelijke verzorging je werk naar de eigen

afdelingen. En van daaruit verwijst men, naar behoefte, naar andere zorgverleners. Dat werkt praktischer. De te felle supervisie en controle vanuit het bisdom heeft er toe geleid dat het merendeel van de vrouwelijke pastors uit het parochiepastoraat en de andere kerkelijke functies verdwenen is. Wat haar in de werkwijze van het ziekenhuis op den duur ook ging tegenstaan, is het tijdschrijven als pastor. Te veel moest verantwoord worden zodat ze te weinig aan het eigenlijke werk van pastorale en menselijke nabijheid voor de zieken toekwam. Dat werkt frustrerend, en zet vraagtekens bij de juiste maat en passende instelling die op het gebied van de geestelijke verzorging nodig is.

Na zes jaar maakt ze de overstap naar de pastorale zorg van de zusters in het kloosterbejaardenoord Insula Dei te Arnhem

EEN OPWELLING Tijdens haar werk in de zorg bleef een zekere onrust in haar borrelen die ze verwoordt als 'een heimwee naar de liederen van Huub Oosterhuis'. In haar studietijd in Amsterdam genoot ze daar in de Domincuskerk en in de Rode Hoed met volle teugen van. Hoe met dit verlangen om te gaan? Gewoon door ze dan maar zelf te gaan zingen. Zo organiseert ze in 2007 de eerste Lieddag in Arnhem, met 270 bezoekers. Voor haar een grote voldoening. Een half jaar later start ze met de eerste viering. Eerst in de Bartokzaal, een voormalige Tangozaal, dan vervolgens naar de Willibrordkerk, een protestantse kerk en uiteindelijk in de kapel van het voormalig Elisabethgasthuis. Sinds 2015 is dit de vaste locatie van Ekklesia De Zijp. Een passende naam die uitdrukt dat de opwelling van Moniek een verfrissende bron heeft aangeboord, die voor velen een aantrek-

kelijk gebeuren geworden is. Want de naam De Zijp verwijst naar de bron die achter het kasteel Zijpendaal ontspringt, op meerdere plekken in Arnhem boven de grond komt, haar bedding vindt in de Sint Jansbeek en in de Neder-Rijn uitmondt.

Verder wordt duidelijk dat De Zijp een stichting is die niet ingebed ligt in een afgebakend kerkelijk terrein. Ze is een vrijplaats waar men niet uit gewoonte heengaat, maar waarvoor men kiest uit eigen beweging omdat deze plek inspireert, aanspreekt en bemoedigt. De structuur van deze Ekklesia is heel eenvoudig: er is geen ingetekend lidmaatschap, men leeft van vrije giften en één keer per maand is er een viering, waarbij de zang van voornamelijk de liederen van Oosterhuis de kern vormt. Daaromheen heeft Bijbelse verdieping en poëzie een belangrijke plaats.

De zang wordt verzorgd door een koor van wisselende samenstelling. Bij de voorbereidende repetitie en bij de viering zelf kan iedereen vrijuit deelnemen. Muzikale beroepskrachten begeleiden het koor. Alleen op Witte donderdag is er een Tafeldienst.

BRON VAN INSPIRATIE Afwisselend met Rita Hoeve en Ans Ponger, collega's uit de reformatie, is Moniek voorganger in de vieringen. Ook de persoonlijke begeleiding en de sacramentele bediening, zoals doop, huwelijk en uitvaart, geven haar binnen deze gemeenschap veel voldoening. Vanuit de naaste omgeving, maar ook van Deventer tot Tilburg, stromen de mensen regelmatig naar De Zijp. Het aantal bezoekers ligt tussen de honderd en honderdvijftig. Dit blijft tamelijk stabiel. Het zijn mensen vanaf middelbare leeftijd. Dus ook hier blijkt het niet direct een plek voor de jonge generatie te zijn. Men is van plan gewoon op deze weg door te gaan. Mocht het aantal trouwe bezoekers onder de vijftig komen, dan wordt het tijd om zich af te vragen of men nog op deze wijze door moet gaan. Maar nu voelt men zich geroepen tot elkaar. Want *Van U is de toekomst, kome wat komt*, zoals een dichtregel van Oosterhuis het uitdrukt. Tenslotte blijft het een boeiende vraag, waarom juist de liederen in de stijl van Huub Oosterhuis voor velen een bron van spirituele voeding blijken te zijn. Volgens de beleving van Moniek heeft dit te maken met de eenvoud, de Bijbelse verdieping, en de verwoording van onze hedendaagse vragen en emoties. Deze komen in het leven vaak te weinig tot uiting en mogen hier in liturgische taal opwellen, om het bijna ondoorgroendelijke van een mensenhart toch naar de oppervlakte te laten borrelen, en zo mededeelzaamheid en solidariteit onder de mensen handen en voeten geven. Met deze spiritualiteit kan men goed vooruit komen. Kome wat komt! ●

INFO: WWW.DEZIJP.NL

Nooit van gehoord. Mijn boekhandelaar vraagt mij het woord te spellen. Een titel waar ik erg nieuwsgierig naar ben. In 2017 kwam de Nederlandse vertaling uit, met een bezoek aan Nederland van de Zuid-Afrikaanse auteur en filosoof, Mogobe Ramose. Hij is in Europa geen onbekende, want na in Leuven te zijn gepromoveerd doceerde hij niet alleen in Afrika, maar ook in Tilburg. Niet direct het centrum van de wereld, maar toch...

Ik verdiepte mij eerder grondig in de westerse filosofie, weet een klein beetje van China, Lao Tse, Mencius, Confucius. Maar Afrika?

Hoe eurocentrisch en hoe vertekend mijn wereldbeeld is, realiseerde ik me toen ik voor het eerst *Festival Mundial* bezocht, het jaarlijkse Afrika-festival in Tilburg. Getroffen door de spetterende shows, vol dynamiek en zelfbewustzijn, spoorde het niet met mijn beeld van armoede en door westers kolonialisme achtergebleven derdewereldlanden.

HET WORDENDE ZIJN

Ik lees in de heldere inleiding, waar ik voor een goed verstaan van deze vreemde materie graag uit put, een typering die past bij mijn vernieuwde indruk van de Afrikaan: "mens-zijn is a dance of being". Het zijn van de Afrikaan is dans, is beweging.

Trouwens Afrika is een werelddeel. Waar gaat dit

UBUNTU

Ubuntu, een zelfstandig naamwoord dat tegelijkertijd een werkwoord is. Geen zijnsleer, geen verstarring maar een zijnsbeweging.

over?

Ubuntu; Stroom van het bestaan als levensfilosofie. De ondertitel maakt meteen gewag van een woord dat cruciaal blijkt: stroom. Beweging als oer-fenomeen. Een problematiek waarmee ook de oude Grieken worstelden. Ik word geïnformeerd over de term ubuntu; een woordcombinatie, te scheiden in ubu ntu. Het wordende zijn, onlosmakelijk verbonden. Hoe anders begrepen dan het van elkaar gescheiden 'zijn' en 'worden' in onze taal. Ubuntu, een zelfstandig naamwoord dat tegelijkertijd een werkwoord is. Geen zijnsleer, geen verstarring maar een zijnsbeweging.

HEELHEID VERSUS FRAGMENTATIE

Een verwant woord en onmisbaar in deze filosofie, is het woord voor mens: *umuntu*.

Waar ubu in het algemeen iets zegt over alles wat is, het wordende zijn, wordt dit *zijn* specifiek in umu. Umu-ntu is de mens op zoek naar kennis en waarheid, een proces dat nooit af is; het tekent een leven dat wezenlijk instabiel is. De begrippen komen voor de fijnproevers uitgebreid aan de orde in het eerste hoofdstuk. Belangrijk is de gedachte dat het zijn een heelheid is met een bepaalde structuur die drie niveaus kent, waarbij verbinding met natuur en kosmos is inbegrepen. Het gaat om de levenden, het gaat

De kern van de Afrikaanse religie, hoe verschillend in de diverse landen ook, zijn de voorouders

evenzeer om de doden – aangeduid als levende doden – en als derde de nog ongeborenen, de mensen van de toekomst. Geen primitief animisme, maar levende werkelijkheid. De geesten van de overledenen en van de ongeborenen worden regelmatig als aanwezig ervaren in de zoektocht naar evenwicht en harmonie.

De ubuntu-filosofie speelt een rol in de diverse deelgebieden van de samenleving, die geen fragmentatie toelaat zoals in het Westen. Ubuntu is een oneindige ontvouwing, een heelheid in een veelvoud van vormen. Of het nou gaat over religie, geneeskunde, recht of politiek, ecologie of globalisering, voor elk terrein is een hoofdstuk ingeruimd met betrekking tot ubuntu. Belangrijk is voortdurend het holistische denken, het besef van heelheid, in tegenstelling tot het westerse fragmentaire denken in de natuurwetenschap en in de samenleving. Opvallend is het inzicht dat mensen pas mens worden in hun relatie tot elkaar. De potentiële vermogens van een individu blijven verborgen, komen pas aan het licht in de menselijke verhoudingen.

METAFYSICA

Ik zoom in op religie. Het betekent iets zeggen over metafysica, dat wil zeggen het terrein van denken buiten de stoffelijke wereld, die overigens wel de basis vormt. De auteur wijst op de onvertaalbaarheid in niet-Afrikaanse talen van sommige kernbegrippen als dood, geest en ziel en haalt zijn voorbeelden vergelijkenderwijs bij diverse volken vandaan. De Afrikaanse spiritualiteit, het Afrika bezuiden de Sahara, vertoont sporen van het christendom – een cultuur die daar niet thuishoort. De vragen zijn anders. De antwoorden ook. Theologie, het al dan niet bestaan van God, is niet waar het om draait. De kern van de Afrikaanse religie, hoe verschillend in de diverse landen ook, zijn de voorouders. Er is een sterk geloof in onsterfelijkheid. Een mensenleven houdt niet op bij de dood: de persoon is en blijft persoon. Niet individualistisch opgevat, niet zoals Plato de mens ziet, waar ziel en lichaam bij de dood gescheiden worden, maar de heelheid blijft bewaard. Contact blijft mogelijk. Transcendentie is een realiteit. Naast een eigenschap van het subject is het een natuurlijke overgang als de dood zijn tol eist. Het geeft de Afrikaan toegang tot de wereld van het onzichtbare bestaan. Initiatie is daarbij wezenlijk; het

maakt je tot persoon, een status die je moet verwerven. Het bepaalt je identiteit en is voorwaarde om opgenomen te worden in het grotere geheel van voorouders, waaraan ook offers gebracht worden. De band met de levende doden blijft zolang de herinnering voortduurt. Als de vergetelheid toeslaat is de status van voorouder verloren en daarmee de onsterfelijkheid.

RECHT OP LEVEN

Afrikaanse filosofie van de mensenrechten gaat uit van de waardigheid van de mens. Hij is niet alleen de schenker van waarden, maar is zelf de eerste waarde van alle waarden. Wat je voor jezelf claimt geldt ook de ander. De zorg voor elkaar gaat boven het vergaren van een vermogen. Het basisrecht van de mens als heelheid is leven. Andere rechten hangen daarmee samen, zoals recht op vrijheid, werk en bezit. Het belang van de voorouders wordt duidelijk als er sprake is van ziekte. Het betekent verstoring van de harmonie tussen levenden en levende doden. Het eerste contact met de voorouders wordt gelegd door de familie van het slachtoffer. De *ngakan*/huisdokter wordt in tweede instantie geraadpleegd, uitsluitend als doorgeefluik van kruiden. Het slachtoffer is in dat stadium patiënt geworden. De voorouders zijn boos. Alle reden om zich met hen te verzoenen. Zij maken uiteindelijk de dienst uit waar het gaat over sterven of genezen. Levensbeëindiging is niet aan de orde. Geen enkel leven is nutteloos. Het recht op leven overheerst, zelfs als er sprake is van vegeteren. In de westerse gezondheidszorg nemen structuren de zorg en compassie over; het is de wrange conclusie van de auteur.

GEVEN EN ONTVANGEN VAN LEVENSKRACHT

In een uitgebreid hoofdstuk over recht wordt de abstracte rechtspersoon uit ons bestel toegelicht en gemeten aan het Afrikaanse recht. Wij hebben met onze taalstructuur van onderwerp, gezegde, lijdend voorwerp een claim gelegd. Het is een soort raster over het zijn als geheel, met zijn mogelijkheid om te vormen en te ordenen. We zien als werkelijkheid alleen nog dat wat gefragmenteerd binnen onze opgelegde kaders past. Ramose ergert zich aan de vaak gehoorde westerse tegenstelling: emotioneel/magisch en rationeel, waarbij het eerste dan voor Afrikaans recht zou gelden. Hij vindt het aanvechtbaar, er is geen radicale tegenstelling tussen verstand en gevoel. Ubuntu-filosofie ziet het geheel. Een voortdurend geleefde ervaring zonder eindpunt. Waarheid moet steeds gevonden worden in harmonie met het zijn. Verjaring is een onbekend begrip in het Afrikaans recht. Een schuld of vete is nooit uitgewist voordat het evenwicht is hersteld. Deze opvatting zou ons iets kunnen leren over de

doorwerking van een besmet koloniaal verleden. De groep als brandpunt van de afzonderlijke levens. De nadruk op het solidariteitsprincipe maakt het harmonie-model meer geschikt voor waar het om gaat: het uitwisselen en delen van levenskracht. De groep, gestructureerd in levenden van nu en straks en de levende doden. Ook deze laatsten spelen een rol ter rechtvaardiging van de ongeschreven wet die respect verdient en gehoorzaamheid eist; de regels die gelden op basis van concrete ervaringen. De gedachte dat er een voortdurende ontvouwing plaatsvindt, maakt ze niet permanent en vastliggend. Er is een openheid voor het zijn, zodat ook het onverwachte tot zijn recht kan komen. Het betekent een oneindige zoektocht naar consensus. Geven en ontvangen, het is de basis van het ubuntu-recht.

KRITISCHE BLIK

Eigenlijk stemt elk onderwerp dat wordt aangekaart in dit boek tot nadenken over onze manier van leven. Hoe vanzelfsprekend die lijkt. Centraal staat voor Ramose de macht van het geld, waarmee het Westen alles naar zijn hand meent te moeten zetten. Hij laakt de invloed die op globaliseringsniveau wordt uitgeoefend ten eigen bate; het dodelijk najagen van winst ten koste van mensenlevens. Zijn pleidooi is vooral terug te keren naar de vóór-koloniale wortels en hij beveelt dringend een heroriëntatie op eigen Afrikaanse waarden en inzichten aan. De auteur is van meet af aan erg kritisch over het Europese grens-denken.

Hoe realistisch ook, toch mis ik iets van waardering in zijn uitgebreid, ietwat cynisch, commentaar. Het kan niet zo zijn dat alle kwaad van de wereld eenzijdig terecht is gekomen in onze contreien. Goed en kwaad laten zich in elk geval niet in continenten opsluiten. We treffen het aan in ieder van ons. Wel zie ik het bittere onrecht en heeft de waarde van een andere levensfilosofie mijn kijkrichting gescherpt.

HOOPVOLLE TEKENS

Bij toeval las ik een artikel in het laatste nummer van *Tijdschrift voor Theologie* over Afrikanisering en Dominicanen, de missie en ontwikkelingswerkers van Congo.

Het begrip ubuntu viel nergens. Toch was de teneur duidelijk: onze aanpak is uitgespeeld. Vanaf de zeventiger jaren heeft zich een ontwikkeling voorgedaan die niet de westerse waarden en normen overneemt, maar terug verwijst naar de voor-koloniale periode. Om van daaruit op te bouwen en verder te gaan. Grote gevolgen ook voor de idealen van de missionarissen oude en nieuwe stijl. Alleen bescheidenheid past ons, was de boodschap.

De Volkskrant kopte in diezelfde week: “Bemoeials spelen Afrika parten.” Een universitair hoofddocent aan de Wageningen-universiteit houdt een pleidooi om met een wat andere blik naar het continent te kijken. De combinatie van culturele en praktische aspecten maakt dat boeren de voorkeur geven aan lokale variëteiten in de landbouw. Met toenemend succes. “Door hun ervaring serieus te nemen kunnen we zelf tot andere inzichten komen en wellicht een beter bijdrage leveren aan de voedselproductie.”

Hoe actueel en breed gedragen wilt u het hebben? Hoe bescheiden willen we zijn? ●

MOGOBE RAMOSE: **UBUNTU; STROOM VAN HET BESTAAN ALS LEVENSFILOSOFIE**. UITG. TEN HAVE, UTRECHT 2017, 208 BLZ.; € 19,99

LEZERS SCHRIJVEN...

'BEING THE CHANGE'

Op de Algemene Vergadering van Mariënburg op 14 april j.l. heb ik nieuwe moed geput met betrekking tot de richting waarin onze vereniging zich wil ontwikkelen. Met de leus 'being the change' heeft onze voorzitter, Harrie van den Akker, er voor gepleit om verandering, vernieuwing van ons geloof, meer te zoeken in het tot uitdrukking brengen van wie wij zijn. Met deze stellingname komt het accent van ons streven naar geloofsvernieuwing te liggen bij onszelf, bij het leven vanuit ons geloof. Ons leven wordt dan niet meer bepaald door dogma's en kerkelijke wetten, maar door onze bezieling, door de Geest die in ons leeft.

De geboorte van Mariënburg is te danken aan de moed van mensen om zich door die Geest te laten leiden. Ondanks alle goede wil heeft die Geest evenwel geen weerklank gevonden bij de kerkleiders en zijn we op onszelf teruggeworpen. Al geruime tijd is het duidelijk dat we worden uitgedaagd om bij onszelf te rade te gaan, als we tot vernieuwing van ons geloof willen komen. Harrie van den Akker heeft goed begrepen dat geloofsvernieuwing niet kan volstaan met mooie woorden en nieuwe stellingnames. Willen we werkelijk iets nieuws teweegbrengen in de wereld, dan zullen we zelf die vernieuwing moeten zijn. Dan zullen we die vernieuwing tot uitdrukking moeten brengen in een nieuwe manier van leven en samenleven.

Een nieuwe manier van leven is geen sinecure. Het vraagt om vernieuwing van onze visie op onze inspiratiebron, Jezus Christus. Terecht stelt Harrie van den Akker in zijn inleiding in *Mariënburg magazine* van mei 2018 de vraag aan de orde of al die kerkelijke tradities en voorschriften ons het zicht op de ware Jezus, en op onze eigen rol als gelovige in de wereld van nu, niet hebben ontnomen. Voor het antwoord op die vraag verwijst hij naar de Paasboodschap van het Mariënburgbestuur, waarin wij allen worden opgeroepen "om in het voetspoor van de verrezen Jezus nieuwe initiatieven te ontplooien die onze wereld mooier en onze samenleving leefbaarder maken". Het is een prachtige oproep, waarin het bestuur ook aansluit bij het morele appel dat de paus tot de wereld heeft gericht, maar wat betekent dat voor ieder van ons

individueel? Is die Paasboodschap niet slechts het halve antwoord? Want hoe komen wij te weten of wij met ons doen en laten in het voetspoor van de ware Jezus treden, de Jezus die uit het zicht is geraakt door de kerkelijke tradities en voorschriften?

We moeten vooral doorgaan ons in te zetten voor een betere wereld, maar laten we ons daarbij wel afvragen in hoeverre wij daarmee werkelijk in het voetspoor van Jezus treden. Dat vraagt onze bereidheid om het beeld van Jezus dat in de kerkelijke traditie is ontwikkeld, ter discussie te stellen. Want wie kan nog uit de voeten met het allesoverheersende beeld van Jezus als verlosser? Wat is in dit verband de betekenis van Jezus' lijdensweg en hoe verhoudt die zich met het actuele lijden in de wereld? Het zijn buitengewoon belangrijke vragen, waarvoor we niet mogen weglopen.

Juist in de hiervóór genoemde editie van *Mariënburg magazine* heeft Leo Le Large het thema 'lijden' aan de orde gesteld. Het is dan jammer dat hij niet verder komt dan de constatering "We zullen het moeten doen met het lijden dat zomaar op ons pad komt. We hebben het niet verdiend, het wordt niet opgelegd, het is er gewoon. We maken deel uit van een kosmos die zo mysterieus en groot is dat we voorlopig niet (waarschijnlijk nooit) achter het waarom komen". Ik vind dat een buitengewoon magere constatering, die een essentieel element van ons leven zinloos maakt en die volstrekt geen recht doet aan Jezus' leven en lijden.

De afgelopen jaren heb ik me in de christelijke geschiedenis verdiept en ben daarbij een andere Jezus op het spoor gekomen. Het delen van de bevrijdende inzichten die ik op mijn zoektocht heb verworven, zou er zomaar eens toe kunnen leiden dat we de uitdaging 'being the change' gaan waarmaken.

Hans van der Horst, 11 mei 2018
hans.vd.horst@ziggo.nl

LEON GOERTZ

VEERKRACHT

Buigen en strekken en drukken en rekken, dat waren vroeger de vaste onderdelen van het schoolvak *lichamelijke oefeningen*. Het was niet direct het favoriete uurtje op het lesrooster voor muurbloempjes, lange slungels en luiwammesen. En toch moesten ook zij eraan geloven.

In moderne ruimtes werd het al gauw interessanter bij de gymlessen met veelzijdige turnoefeningen. Allemaal erop gericht om het lichaam de nodige veerkracht bij te brengen. Want als houten klaas en stijve hark word je in het beweeglijke mensengedoe al gauw onder de voet gelopen.

De grootmeesters in lichaamsbeweging zijn de balletdansers die met een ongelooflijke souplesse een loopje lijken te nemen met de zwaartekracht. Nog spectaculairder zijn de acrobaten die sierlijke luchtsalto's maken en anderen die als een opgevouwen elastiekje op hun eigen hoofd gaan zitten.

Allemaal mooi om aan te zien, maar niet direct om na te doen. Want we hoeven ons niet meer als boommensen door het oerwoud te slingeren, of ons als een slang op te rollen. Met een gewone veerkrachtige tred kunnen we met anderen als gelijke maatjes al een heel eind komen. De *Vierdaagse van Nijmegen* toont aan dat de basisoefeningen van de gymles hun vruchten afwerpen.

Net zo belangrijk is het vak *geestelijke oefeningen*. Op het rapport bestaat het niet onder deze naam. Ons leven is er echter vol mee. Vanaf luisteren en praten, lezen en schrijven, tot en met alle vormen van hersengymnastiek, zijn het kundigheden die ons in staat stellen om soepel te zijn in ons denken, spreken, oordelen, kortom: in onze omgang met mensen.

Het wordt link wanneer deze bekwaamheden onderontwikkeld zijn. Met een stalen gezicht blijft men dan beweren dat zijn eigen bubbel de hele wereld is, en dat zijn tunnel de enige weg is die naar de volle glorie leidt. Zo blijven sommige leiders, in de samenleving en in het geloof, met een bekrompen geestelijke ontwikkeling ruzie zoeken met iedereen die het niet met hen eens is.

Prikkeldraad, muren, verkettering en doodswensen zijn de giftige attributen van deze onbeschaafde geesten die hun heilloze werk doen. Hiertoe behoort ook de dogmatische scherpslijperij in de katholieke kerk. Kardinaal Wim Eijk spant hier de zielige kroon. De springruiter Rob Ehrens getuigt dat hij nog wel katholiek is, maar niet diepgelovig. Dit is precies een vorm van veerkrachtig en speels geloven. Want om niet de nek te breken over een te dwaze dwarsligger, tikken ruiters en paard hem gewoon af en galopperen dan vrolijk verder.

CO
LU
MN.

HUUB SCHUMACHER

GELOOF MOET WEL GELOVEN BLIJVEN

Voor een dorpsjongen als ik blijft het altijd weer een fascinerend en merkwaardig ritueel: een verzameling hoogleraren de universiteits-aula te zien binnenwandelen, omhangen met koorkapachtige toga's en getooid met evenzoveel zwartviltten kwajongensachtig ogende baretten, om in een plechtige zitting een nieuwe hoogleraar binnen de eigen gelederen te verwelkomen. Gelijk met alle andere aanwezigen rijst ik spontaan van m'n stoel omhoog op het moment dat de tambour-maître van deze geleerde harmonie, de pedel, bij binnenkomst met zilveren staf een flinke roffel op de vloer geeft, en als kleurig vaandel de binnenschrijdende processie van geleerdheid voorop gaat.

Begin dit voorjaar, toen ik zo'n *happening* meemaakte, sprak de decaan van de faculteit aan het begin een gebed uit. Of de enkele honderden aanwezigen – professoren niet meegerekend – daar allemaal in meegingen moet je me niet vragen; of iemand wel of niet bidt kun je immers niet altijd zien en dat hoeft ook niet. Maar – hoe sneu – bij de professoren lag het anders. Hen werd tevoren uitdrukkelijk verzocht om allemaal hun baret af te zetten; 'allemaal' ja, dat werd er heel stevig bij gezegd. Er was er geen één die protesteerde; kón op zo'n moment ook helemaal niet. Alle baretten gingen af. Uiterlijk leek het hele professorencorps voor 'n moment een heuse kloostergemeenschap in gebed. Te mooi om waar te zijn natuurlijk...

Dat was het ook; ja, want gapend naar het oplichten van een verrassende diversiteit aan haardossen, overviel me ineens een gevoel van 'Wat gebeurt hier nou eigenlijk? Wat voor godsbeeld zit hier achter?' Voelde het intuïtief al als iets dat niet klopte, als iets van vroeger wat nu eigenlijk niet meer kon... plotseling wist ik het ook: uit het bid-commando 'baretten af!' waaraan niemand kon ontsnappen, bleek voor mij dat Gods bestaan hier net zo vanzelfsprekend verondersteld werd als het bestaan van de stoelen in de aula... en dat kan natuurlijk helemaal niet!

Als je voor een dergelijk dichtgetimmerd ritueel kiest... natuurlijk, dan begrijp ik ook wel dat je geen uitzondering kunt maken voor – wie weet hoeveel – doorsnee- of hardcore agnosten en wellicht ook stille godloochenaars die er onder een aantal van die baretten schuilgaan; je neemt door zo'n afgedwongen bidstand, de mogelijke aversie van deze andersdenkenden maar op de koop toe.

Maar toch, moet het niet al vooraf een vraag voor je zijn of je wel

zomaar iedereen bij je gebed betrekken kunt ... mag je dat mensen aandoen?

Strooien we, zoals die decaan van hierboven, dikwijls niet al te gemakkelijk vermeende zekerheden over de hoofden van mensen uit waar een aantal van hen misschien niks meer bij kan voelen, of – kan ook – zelfs van gruwt...? Veronderstellen we als kerk in ons gedrag niet al te snel dat ieder onze levensbeschouwing aanhangt? Moeten van ons niet al te gemakkelijk alle baretten af?

Ik mis gewoon iets van schroom; ja, daar komt het op neer. Moet die schroom niet altijd te voelen zijn bij religieuze uitingen, of die nou binnen of buiten de kerk gebeuren, zoals hier in dit geval in een universiteitsaula. En ja, ook binnen de kerk moet die voelbaar zijn. Maar hoeveel uitvaarten zouden er niet zijn waarin over de zekerheid van het hiernamaals hetzelfde gesproken wordt als over die van de koffietafel van straks na de viering?

Ik bedoel: wat voor 'geloof' doorgaat kent vaak geen open einde meer. Kerkelijke instituties lusten dat open karakter van geloven niet; het geeft onzekerheden en dan worden mensen springerig, en hoe houd je ze dan nog in de kruiwagen? Dat in het begrip 'geloof', naast de betekenis van vertrouwen, óók de betekenis wil blijven meespelen van 'feitelijk niet weten', realiseren we ons te weinig. Het verbaast me niet dat bijvoorbeeld een moderne theoloog als John D. Caputo heel bewust – hij zegt het openlijk in z'n boek *Hopeloos Hoopvol* – mijlenver uit de buurt wil blijven van al die kerkelijke zekerheden. Geloof moet immers wel geloven blijven. 'Baretje af voor deze opvatting', zeg ik dan... alleen tegen mezelf.

CO
LU
MN.